

OBLIKOVANJE SLOVENSKEGA IN MAKEDONSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

Cilj prispevka je prikazati oblikovanje slovenskega in makedonskega knjižnega jezika ter zgodovinske okoliščine, v katerih se je proces oblikovanja omenjenih jezikov odvijal. Nastanek in razvoj obeh jezikov sta bila skozi vso zgodovino določena z dvema dejstvoma: relativno majhnostjo števila nosilcev teh jezikov in določeno stopnjo nedržavnosti vse do osamosvojitve obeh držav leta 1991. Ker sta se jezika razvijala v precejšnji geografski oddaljenosti ter pod različno močnim vplivom sosednjih jezikov in večjezikovnih tvorb, v okviru katerih so v različnih zgodovinskih obdobjih živeli Makedonci in Slovenci, je bilo v njunem razvoju pričakovano precej razlik. Namen prispevka pa je bil poiskati morebitne vzporednice v procesih razvoja in oblikovanja obeh knjižnih jezikov.

slovenski jezik, makedonski jezik, knjižni jezik, zgodovina jezika, oblikovanje knjižnega jezika

The aim of this article is to describe the development of the Slovene and Macedonian standard languages and the historical circumstances in which their formation took place. The emergence of the said languages and their development have throughout history been marked by two characteristics: a small number of speakers and a certain lack of functionality up to 1991, when the two countries gained their independence. Due to the geographical distance and given the different levels of influence by neighbouring languages and multi-language states in which, in different periods, the Macedonians and the Slovenes lived, it is to be expected there would be many differences between the two development processes. Nevertheless, one of the main objectives of the present article is to find parallels between them.

Slovene language, Macedonian language, standard language, history of language, formation of the standard language

1 Šestnajsto stoletje

1.1

Na Slovenskem je nastanek knjižnega jezika tesno povezan s humanizmom in še zlasti reformacijo. Del duhovščine je v 16. stol. tudi na Slovenskem zajel novi val prenovе krščanstva, ki ga je na Nemškem pridigal Martin Luther. V skladu s protestantsko idejo, da naj bosta bogoslužje in sveto pismo dostopna vsem vernikom v njihovem maternem jeziku, je bilo oblikovanje enotnega slovenskega (pisnega) jezika skoraj nujno (Orožen 1996: 114).

Trubar je svojo prvo knjigo, *Katekizem* (1550), napisal v jeziku, ki ga je obvladal; sam ga je imenoval kranjski slovenski jezik – prim. uvod v *Evangelij sv. Matevža* (1555) (Orožen 1996: 115). V slovenskem prostoru sta se sicer pojavljali dve tezi o začetkih slovenskega knjižnega jezika; Kidrič (1926–1938: 10, po Vidovič Muha 1996: 17) je knjižni jezik vezal na 16. stol., pri čemer je izhajal iz naključnosti srednjeveških spomenikov; Grafenauer (1919: 11, po Vidovič Muha, prav tam) pa je nasprotno gradil na nenaključnosti teh spomenikov oz. na njihovi kontinuiranosti v smislu knjižnojezikovne tradicije. Grafenauerju se je izrecno pridružila tudi B. Pogorelec (1974), pri čemer je imela v zavesti predvsem bogato funkcijskozvrstno razslojenost slovenskih srednjeveških spomenikov, verjetno manj pa po mnenju A. Vidovič Muha (Prav tam.) (narodno)predstavitveno vlogo knjižnega jezika.

Seveda pa Trubarjev jezik ni bil oblikovan na novo, temveč se je razvil iz dotedanjega pisnega izročila, ki se je v najstarejšem obdobju razvilo iz izročila arhaičnega slovanskega obrednega jezika, pozneje, še zlasti s prihodom krščanstva, pa so vanj prihajale nove, prevzete besede ali pa so stari izrazi dobili nove pomene (Dular idr. 1983: 6). Najpomembnejši jezikovni dokument iz starejše predknjižne dobe (do 13. stol.) so vsekakor *Brižinski spomeniki*, pozneje (do 16. stol.) je bila slovenščina izpričana v molitvah, prevodih cerkvenih pesmi, prisegah, pa tudi že v nekaterih besedilih upravnega značaja (Dular idr. 1983: 14–15). Slovenski jezik v molitvenih in spovednih obrazcih do 16. stol. je bil narečno dokaj razčlenjen, kar je tudi posledica tedanje fevdalne in cerkvene razdrobljenosti slovenskega ozemlja (Logar 1996: 334). Trubar in njegovi sodobniki (Krelj, Dalmatin) so se narečne razčlenjenosti zavedali. Na srečo, kot pravi M. Orožen (1996: 114), pa so vsi trije vodilni protestantski pisci, torej Trubar, Krelj in Dalmatin, izhajali iz ene narečne skupine, kar je do določene mere olajševalo nastajanje enotnega slovenskega (pisnega) jezika.

1.2

Makedonije protestantsko gibanje ni zajelo. Tudi o knjižnem jeziku v 16. stol. na tem območju še ne moremo govoriti. Raba cerkvene slovanščine se je iz cerkvene rabe širila na literaturo in administracijo, po drugi strani pa so elementi ljudskega jezika začeli prodirati v pisno obliko jezika. Ta proces se je odvijal počasi in je bil odraz sprememb v govorjenem jeziku. Ljudski jezik je v rokopisih od 12. do 14. stol. predstavljen prek jezikovnih posebnosti, ki se lahko opazijo v pisni obliki stare cerkvene slovanščine, kot odraz živega ljudskega govora in makedonske različice stare cerkvene slovanščine. Pisni jezik je v veliki meri sledil spremembam v ljudskem jeziku, vendar je ohranil tudi osnovne lastnosti cerkvenoslovanske tradicije.

Funkcionalnost ljudskega jezika je svoj izraz dosegla z *Damaskini* v 16. stol. Ime so damaskini dobili po grškem pridigarju iz 16. stol., Damaskinu Studitu, ki je svoje homilije sestavljal v novogrščini. To ime se je najprej uporabljalo za novogrške pridige, prevedene v tedanjo makedonščino, pozneje pa tudi za podobne sestavke,

napisane v jeziku, ki je bil blizu ljudem. Z damaskini je bil dosežen pomemben napredek: uveljavili so prvine ljudskega jezika in prebudili zavest, da velja pisati v jeziku, ki je domač in torej vsem razumljiv. Tu opazimo pomembno vzporednico s Trubarjem oz. slovenskimi protestanti na splošno: Trubar je npr. v uvodu v *Evan-gelij sv. Matevža* (1555) zapisal, da je uporabil tudi »gmajnske, krajnske preproste besede, katere vsak dobri preprosti Slovenec lahko more zastopiti«.

Z jezikom damaskinov se je uveljavil odnos med cerkveno slovanščino in ljudskim jezikom. Prek stare cerkvene slovanščine se poudarja visoki slog izražanja, medtem ko prek ljudskega jezika nizki.

Z damaskini se je začelo tudi obdobje močnega pogrčevanja, grški duh in kultura sta prodirala tudi v šolo in cerkev. To je privedlo do uporabe grške pisave v makedonskih besedilih; ponekod je bila cirilica celo pozabljena.

To je vodilo v stilsko pestrost jezika in razširjanje uporabe ljudskega jezika v druge oblike pisnega sporazumevanja. Na ta način je ljudski jezik konec 16. in v začetku 17. stol. našel svojo uporabo v pravno-administrativnih besedilih, ki jih imenujemo gramoti (v njih je bilo popisano nepremičninsko stanje samostanov). Pozneje, v 18. stol., pa se je ljudski jezik začel uporabljati tudi v pisnem sporazumevanju trgovinske narave. Poleg tega, da so v omenjenih besedilih opazne posebnosti razvoja makedonskega jezika, ta besedila vsebujejo tudi podatke o kulturni zgodovini makedonskega naroda in bogato onomastično snov.

1.3

V obdobju, ko se je v Makedoniji širil grški vpliv, se je slovenski knjižni jezik naglo oblikoval. Protestantizem je Slovincem že v 16. stol. prinesel prvi prevod celotne *Biblije* (Dalmatin 1584), s temeljnima jezikovnosistemskima priročnikoma, Bohoričevo slovnico (1584) ter Megiserjevima slovarjema s konca 16. in začetka 17. stol., pa je protestantizem prvič poskrbel tudi za pomembno razpoznavno lastnost knjižnega jezika – njegovo normativno ustalitev (Vidovič Muha 1996: 19).

2 Sedemnajsto in osemnajsto stoletje

2.1

Protestantizem na Slovenskem je trajal prekratek čas, da bi se osrednjeslovenski (kranjski) jezik utrdil in bil splošno sprejet na vsem slovenskem ozemlju (Orožen 1996: 109). Protireformacija je prinesla spremembe v družbenem in političnem življenju, ki so vplivale tudi na vlogo in način rabe slovenskega jezika. Zaradi vedno večjega odmikanja od v 16. stol. že normirane knjižne rabe jezika so v 17. stol. skušali uveljaviti načelo »pišimo po šegi naroda, govorimo po šegi pokrajine« (Toporišič 1967:15–17; Pogorelec 1967: 80–83) in se s tem zavestno oddaljiti »od govora v knjižno normiranost oz. vzpostavitev knjižnosti na tradicionalnih, zgodovinskih temeljih, kar je bil povezovalni in združevalni dejavnik nasproti pestrosti

slovenskih govorov pri normiranju slovenskega knjižnega jezika v 19. stol. in je imelo daljnosežne narodotvorne posledice« (Orel 2003: 554).

2.2

Podobno kot v Sloveniji se je v 17. stol. funkcionalno širil tudi ljudski jezik v Makedoniji. Omenili smo že, da se je konec 16. in v začetku 17. stol. začel uporabljati v pravno-administrativnih besedilih (gramotih), v 18. stol. pa je prodrl tudi v pisno sporazumevanje trgovinske narave.

Slovstvu za praktične potrebe cerkve so se tedaj v Makedoniji pridružile knjige za šolo, oživilo je tudi prevajanje verskih del. V tem kipenju je bila natisnjena prva makedonska knjiga – štirijezični slovar meniha Danijela. Ta dogodek iz leta 1794 ima ob kulturnozgodovinskem zlasti jezikovni pomen. Slovar je nastal iz praktičnih razlogov; uveljavil je makedonščino kot pojasnjevalni jezik, zapisal oblike ohridskega narečja in s tem ustalil razmeroma celotno podobo jezika.

2.3

Na Slovenskem je 18. stol. pomenilo predvsem narečno diferenciacijo, ki je vrhunec dosegla konec 18. stol. Načrtno približevanje knjižnega jezika govorjenemu oz. večje uveljavljanje sočasnih narečnih jezikovnih posebnosti je privedlo do oblikovanja deželnih različic knjižnega jezika (kranjske, koroške, štajerske) in prekmurskega knjižnega jezika (Orel 2003: 554).

3 Devetnajsto stoletje

Devetnajsto stoletje je čas, ki pomeni pomembno prelomnico tako za makedonski kot tudi za slovenski knjižni jezik. Na Slovenskem je ta čas odločilno vplival na moderno podobo slovenskega knjižnega jezika, Makedonci pa so v začetku 19. stol. dobili prve tiskane knjige v makedonskem jeziku.

3.1

V drugi polovici 18. in v začetku 19. stol. se je na Slovenskem ponovno obudilo zanimanje za slovnice (Pohlin, Gutsman, Zelenko, Dajnko, Metelko). Te sicer niso vodile k enotnemu knjižnemu jeziku, se je pa ob njih razvila živahna jezikovna polemika (Pogorelec 1967: 95). Razsvetljenci so si močno prizadevali za usposobljenost slovenščine za javno rabo (Dular idr. 1983: 37–38), prelomni dogodek je bil izid prve znanstvene slovnice slovenskega jezika, Kopitarjeve *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* (1808/09). Kopitar je poudaril potrebo po enotnosti knjižnega jezika, ob čemer se je še kako zavedal »pokrajinskega narečnega knjižnega izročila in razcepljenosti govorov« (Herrity 2003: 536). Ta enotnost je bila dosežena sredi 19. stol. z Miklošičevo primerjalno slovnico slovanskih jezikov (1852 in 1856). Miklošič, ki je sprejel Kopitarjevo panonsko teorijo, je v svoji slovnici staroslovenščino opredelil kot neposrednega

prednika novoslovenščine, v svoj opis novoslovenščine pa uvedel »nove oblike«, kar je pripomoglo k sistemizaciji slovenske glasovne in oblikoslovne strukture oz. novemu normiranju jezika (Orožen 1972: 218–219). Miklošič je odločilno vplival tudi na zasnovo Pleteršnikovega slovensko-nemškega slovarja (1894/95), saj se je živo zavedal potrebe po aktualizaciji modernega jezikoslovja v okviru slovenščine (Vidovič Muha 1996: 21). S Pleteršnikovim slovarjem, v katerem je bilo za izhodišče vzeto izrazje pojmovnega sveta slovenskega človeka, je bila dosežena ustaljenost slovenskega knjižnega jezika in s tem izoblikovanost njegove moderne podobe (Prav tam.), dokončno se je uveljavilo tudi spoznanje o samozadostnosti slovenskega jezika v smislu sposobnosti izražanja vseh civilizacijskih dosežkov. Iz zasnove Pleteršnikovega slovarja se je oblikoval tudi prvi slovenski pravopis (Levec 1899), deloma pa je vplival tudi na poznejše pravopise (Breznik 1920; Breznik-Ramovš 1935, SAZU 1950, 1962) (Vidovič Muha 1996: 21–22).

3.1.1

Tu velja omeniti tudi novo vlogo, ki jo je v novih zgodovinskih okoliščinah v prvi polovici 19. stol. dobivala slovenščina. Marčna revolucija (1848) je, tako kot drugod po Evropi, tudi na Slovenskem v ospredje postavila nacionalno vprašanje; pojavile so se zahteve po odpravi zgodovinske razkovanosti slovenskega ozemlja na dežele oz. po združitvi v eno deželo z lastnim deželnim zborom ter uvedbi slovenščine v šole, urade in na sodišča (Gestrin-Melik 1966: 91, 97). V novih okoliščinah, v katerih se je znašla, je slovenščina dobila novo, narodnopredstavitevno in narodnozdrževalno vlogo ter tako postala pomemben element narodne enotnosti. Opravljati je morala vse tiste javne funkcije, ki jih je dotlej (večinoma) opravljala nemščina kot državni jezik v avstrijskih deželah. Razširila se je na vsa področja javnega delovanja – šolstvo, znanost, urade, sodišča, publicistiko, deželni zbor itn., pri čemer je naletela na precejšnje težave zlasti zaradi pomanjkanja slovenskega poimenovalnega gradiva (*Enciklopedija Slovenije* 1995: 265–266; Honzak Jahič 1999: 218–219; gl. tudi Hribar 2003).

3.2

Podobno potrebo, kot jo je na Slovensko že v 16. stol. prinesel protestantizem, sta v Makedoniji v prvi polovici 19. stol. začutila Joakim Krčovski in Kiril Pejčinovikj, tj. potrebo po ljudskem jeziku, ki bo knjigo približal narodu. Njune prve natisnjene knjige so napisane v duhu tradicionalne cerkvene pismenosti, posebnost prejšnjih stoletij razvoja slovenske pismenosti v Makedoniji. Ta literatura ima religiozno-razsvetljenske značilnosti.

Krčovski se je pri pisanju naslanjal na severovzhodne makedonske govore, vnašal pa je tudi nekatere značilnosti zahodnih govorov, s čimer je ljudskemu jeziku dal širšo osnovo. Pejčinovikj je svoj »jezik« oblikoval na podlagi svojega rojstnega tetovskega govora. Izbira širše osnove knjižnega jezika je bila tudi zavestna odločitev Trubarja, ki je za osnovo izbral najbolj središčni slovenski govor, govor

Ljubljane, ki je že sam v sebi združeval elemente dveh največjih slovenskih narečij (gorenjščine in dolensščine), hkrati pa zajemal tudi velik delež prebivalstva. Ker sam ni bil Ljubljančan, je vanj vnesel tudi nekatere elemente svojega (raščiškega) narečja (Rigler 1968: 109).¹ Trubarjev knjižni jezik je torej po domačem, raščiškem narečju nekoliko modificiran govor Ljubljane.

Oba avtorja, tako Krčovski kot Pejčinovikj, sta v svojem jeziku uporabljala tudi turcizme, znane v ljudskem jeziku, s katerimi so označevali abstraktne pojme in pojme iz krščanske religije. Na leksikalni ravni sta tako postavila odnos med cerkvenoslovanizmi in turcizmi; cerkvena slovanščina je prevzela funkcijo visokega, ljudski jezik pa funkcijo nizkega sloga izražanja. S tem sta se v 19. stol. začela procesa reslavizacije (aktiviranje slovanskega knjižnega besedja) oziroma debalkanizacije (opuščanje balkanske leksike, ki se je uporabljala pri izražanju abstraktnih pojmov) makedonskega jezika, kar je pomenilo začetek procesa oblikovanja sodobnega makedonskega jezika.

Ta proces je bil značilen tudi za pismenost južnih makedonskih krajev, ampak se je odvijal v pogojih prekinjene zveze s cerkvenoslovansko tradicijo in pod vplivom grškega jezika. To je vplivalo na pisavo in slog pisanja: namesto slovanske abecede se je pri pisanju v makedonskem jeziku uporabljala grška abeceda, namesto cerkvene slovanščine pa je funkcijo visokega jezika prevzela grščina. Grška pisava je v južnih makedonskih krajih v uporabi ostala celo do srede 19. stol. V tej pisavi so napisani evangeliji v ljudskem makedonskem jeziku (na podlagi južnih makedonskih govorov): *Konikovski evangelij*, *Kulakijski evangelij*, *Evangelij iz Boboščice* itn. Celo *Zbornik bratov Miladinovcev* je bil v svoji prvi različici natisnjen v grški abecedi. Pozneje so ga transkribirali in natisnili v cirilici.

V drugi polovici 19. stol. so makedonski pisatelji na različne načine reševali vprašanje jezika v svojih delih. Kljub vsemu lahko opazimo neko splošno težnjo po pisanju v zahodnomakedonskem narečju oziroma v govorih rojstnih krajev posameznih avtorjev: poezija Konstantina Miladinova je napisana v njegovem rojstnem struškem govoru; v govorih Grigorja Prličeva in v prevodih evangelijskih besedil Kuzmana Šapkareva je predstavljen ohridski govor; v pravljicah Marka Cepenkov in v *Zborniku Miladinovcev* so zapisi pesmi vseh makedonskih govorov, zlasti zahodnih.

Z vprašanjem izbire narečne osnove, pa tudi zmanjševanjem pomena cerkvene slovanščine kot jezika, ki je v preteklosti omogočal, da so pisana besedila razumljiva bralcem širšega območja slovanskega ozemlja, se je v drugi polovici 19. stol. odprlo vprašanje končnega oblikovanja sodobnega makedonskega jezika. Pri izbiri narečne osnove sodobnega makedonskega jezika sta se oblikovali dve možnosti:

- oblikovanje sodobnega jezika na širši (makedonsko-bolgarski) narečni osnovi;
- oblikovanje sodobnega jezika na podlagi zahodnomakedonskih govorov.

¹ Pred Riglerjem je veljalo mnenje, da si Trubar glede jezika ni kaj dosti belil glave, ampak da je za osnovo preprosto vzel govor svoje rojstne vasi Raščice (Rigler 1986: 17). Odmik od te teorije najdemo že pri Kopitarju (1808), po njem pa je to tezo povzel in jo dokazal Jakob Rigler (1965, 1968).

Za prvo možnost so bili Jordan Hadži Konstantinov - Džinot, Partenij Zografski, Rajko Žinzifov, za drugo pa Konstantin Miladinov, Kuzman Šapkarev, Marko Cepenkov, Grigor Prličev in Gjorgijja Pulevski.

Jordan Hadži Konstantinov - Džinot je uporabljal slovanske besede, ki so bile značilne za sosednje slovanske jezike (srbski in bolgarski jezik). Njegov jezik je ustrezal severnim makedonskim govorom in zahodnobolgarski narečni osnovi. Skupaj s Partenijem Zografskim sta se zavzemala za osrednji makedonsko-bolgarski jezik, pri čemer je Zografski vztrajal, da bo zahodnomakedonsko narečje narečna osnova tega jezika.

Termina makedonski narod in makedonski jezik sta se začela uporabljati v drugi polovici 19. stol., ko se je Gjorgijja Puleski zavzel za čist makedonski jezik. To je pomenilo še en korak naprej v procesu dokončnega oblikovanja sodobnega makedonskega jezika.

4 Dvajseto stoletje

4.1

V začetku 20. stol. je bila slovenščina že popolnoma oblikovan jezik, razširjen na skoraj vsa področja in primeren za skoraj vse funkcije delovanja. Slovenci smo v tistem času dobili več normativnih priročnikov (Breznik 1920, Breznik-Ramovš 1935, Glonar 1936, SAZU 1950, 1962 idr.). Za razvoj slovenskega jezika sta izjemnega pomena tudi ustanovitev slovenske univerze (1919) in pozneje akademije znanosti in umetnosti (1938). V okviru različnih večjezikovnih državnih tvorb (Avstro-Ogrska in pozneje različne »jugoslovanske« politične tvorbe) si je slovenščina utirala pot na vsa področja javnega življenja in delovanja, čeprav se je v polni funkcionalnosti uveljavila šele po osamosvojitvi leta 1991.

4.2

Dogodek zgodovinskega pomena za oblikovanje makedonskega knjižnega jezika, ob katerem se je porodila ideja o posebnem makedonskem jeziku, je izid knjige *Za makedonckite raboti* Krsteta Petkova Misirkova leta 1903. S to knjigo je Misirkov določil svoj nacionalni program in obravnaval vprašanje sodobnega makedonskega jezika. Zadnje poglavje knjige z naslovom *Nekoliko besed o sodobnem makedonskem jeziku* je prvi argumentirani in odločno postavljeni projekt o kodifikaciji makedonskega jezika. Misirkov je začel z opisom značilnosti makedonskega jezika in njegovega razvoja v družini slovanskih jezikov ter njegove pomembne vloge v nacionalnem prebujanju makedonskega naroda. Njegov pogled lahko strnemo v tri temeljne točke:

- za osnovo sodobnega jezika je vzel osrednje govore (na črti Veles–Prilep–Bitola–Ohrid);
- pravopis je postavil na fonetični osnovi, z majhnimi izjemami v etimologiji;
- v leksiko je vključil elemente iz vseh makedonskih govorov.

- s prvo točko je hotel poudariti jezikovne značilnosti, s katerimi se makedonščina razlikuje od sosednjih slovanskih jezikov. Omenjamo nekatere značilnosti:
- izpuščanje medsamoglasniških *v* in *h* (чоек, жиот, дуот);
- anticipacija mehкости (ќ in њ: браик’а, стаин’е, коин’);
- skupina *šč* (шчо, опшч);
- skupini *str*, *zdr* (v vseh primerih: стред, здрел);
- pripona *-cki* namesto *-ski* (makedoncki).

V makedonsko cirilico je uvedel nekaj novih grafemov: *i*, *к’*, *г’*, *н’*, *л’*, s katerimi bi se ta razlikovala od drugih cirilskih abeced.

V leksiki in besedotvorju je vztrajal pri uporabi ljudske leksike in živih besedotvornih vzorcev.

Misirkov je jasno določil tudi narečno osnovo sodobnega makedonskega jezika in teoretično razložil svoja stališča o njegovem oblikovanju. Te ideje so bile osnova končne kodifikacije makedonskega jezika po drugi svetovni vojni. Končna kodifikacija, ki je zaradi objektivnih, predvsem političnih razlogov zamujala, se je končala 2. avgusta 1944 na ASNOM-u.

5 Zaključek

Primerjava razvoja in oblikovanja slovenskega ter makedonskega knjižnega jezika, katerih nastanek in razvoj sta bila skozi vso zgodovino določena z relativno majhnostjo števila nosilcev teh jezikov in določeno stopnjo nedržavnosti vse do osamosvojitve obeh držav leta 1991, je pokazala, da sta jezika prehodila precej različni razvojni poti. To je nedvomno posledica relativne oddaljenosti obeh jezikovnih območij, še bolj pa različnega zgodovinskega razvoja v predknjižnem obdobju in zgodovinskih okoliščin, v katerih sta se razvijala. Pomembno vlogo pri tem nedvomno igrajo tudi različni vplivi sosednjih držav oz. jezikov.

Kljub razlikam je vendarle mogoče potegniti nekatere vzporednice v razvoju obeh knjižnih jezikov:

- pomembno vlogo pri oblikovanju obeh knjižnih jezikov je odigrala funkcionalna širitev t. i. ljudskega jezika oz. jezika (preprostih) ljudi na različna področja človekovega življenja in delovanja;
- pri izboru narečne osnove so tako oblikovalci slovenskega kot oblikovalci makedonskega knjižnega jezika izhajali iz osrednjih govorov;
- v obeh jezikih je pomembno prelomnico pomenilo 19. stol.; na Slovenskem je ta čas odločilno vlival na moderno podobo slovenskega knjižnega jezika, v Makedoniji pa so v začetku stoletja začeli tiskati prve knjige v makedonskem jeziku; prva polovica 19. stol. je bila tako v Sloveniji kot v Makedoniji v znamenju idej o enotnem slovenskem oz. makedonskem knjižnem jeziku.

Kot skupno značilnost lahko navedemo tudi dejstvo, da se je zaradi zgodovinsko-političnega vpliva že oblikovanih sosednjih držav razvoj ideje o enotnem knjižnem jeziku tako v Makedoniji kot tudi v Sloveniji odvijal pod izredno težkimi pogoji. Zaradi ravni kulturnega razvoja sosednjih držav Slovenije pa je imel slovenski jezik vsekakor boljše pogoje za svoj razvoj in ustalitev kot makedonski.

Literatura

- DULAR, Janez idr., 1983: *Slovenski jezik II*. Maribor: Obzorja.
- Enciklopedija Slovenije*, 9. zvezek, 1995. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987–2002.
- GESTRIN, Ferdo, MELIK, Vasilij, 1966: *Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918*. Ljubljana: DZS.
- GRAFENAUER, Ivan, 1919: *Kratka zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- HERRITY, Peter, 2003: Konstituiranje slovenskega knjižnega jezika: vloga zgodovine in lingvistike. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Obdobja 20: Metode in zvrsti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 531–538.
- HONZAK JAHIČ, Jasna, 1999: *Slovensko strokovno izrazje v 19. stoletju (s poudarkom na čeških vplivih)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- HRIBAR, Nataša, 2003: *Skladenjska razčlenitev sodobnega slovenskega parlamentarnega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KIDRIČ, France, 1926–1938: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica.
- LOGAR, Tine, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: SAZU.
- OREL, Irena, 2003: Slovenski pisni jezik nekdanj in danes – med izročilom in govorom. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Obdobja 20: Metode in zvrsti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 551–562.
- OROŽEN, Martina, 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika: od Brižinskih spomenikov do Kopitarja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- OROŽEN, Martina, 1972: Miklošičev prispevek k oblikovanju knjižnega jezika. Breda Pogorelec (ur.): *8. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 216–236.
- POGORELEC, Breda, 1967: Nastajanje slovenskega knjižnega jezika. *Jezikovni pogovori II*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 75–105.
- POGORELEC, Breda, 1974: Razvoj slovenskega knjižnega jezika. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Informativni zbornik (Dodatek)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 1–24.
- RIGLER, Jakob, 1965: Osnove Trubarjevega jezika. *Jezik in slovstvo X/6–7*. 161–171.
- RIGLER, Jakob, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU.
- RIGLER, Jakob, 1986: *Razprave o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Slovenska matica.

- TOPORIŠIČ, Jože, 1967: Slovenski jezik, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali. *Jezikovni pogovori II*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 9–74.
- TRUBAR, Primož, 1993 [1555]: *Ta evangeli svetiga Matevsha*.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1996: Razvoje prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. Ada Vidovič Muha (ur.): *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 15–40.
- КОНЕСКИ, Блаже, 1956: Кирил Пејчиновиќ. Слово за празниците. Скопје: Култура.
- КОНЕСКИ, Блаже, 1982: Граматика на македонскиот литературен јазик. Скопје: Култура.
- КОНЕСКИ, Блаже, 1982: Историја на македонскиот јазик. Скопје: Култура.
- КОНЕСКИ, Блаже, 1986: Македонскиот писмен јазик во XIX век (јазични и книжевно-историски прилози). Скопје: Култура.
- УГРИНОВА-СКАЛОВСКА, Радмила, 1994: Споредбена граматика на словенските јазици. Скопје: Универзитет «Св. Кирил и Методиј» — Скопје.
- УГРИНОВА-СКАЛОВСКА, Радмила, 2001: Старословенски јазик. Скопје: Универзитет «Св. Кирил и Методиј» — Скопје.
- СПАСОВ, Људмил, 2005: Избрани поглавја од историјата на македонскиот јазик. Бојата на јазикот I дел. Скопје: Култура.
- МИРОНСКА-ХРИСТОВСКА, Валентина, 2005: Просветителството во Македонија. Скопје: Институт за македонска литература.
- СПАСОВ, Људмил, 2006: Избрани поглавја од историјата на македонскиот јазик. Бојата на јазикот II дел. Скопје: Култура.